PEDRO CRUZ VILLALÓN
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2012. május 24.[1]

C-589/10. sz. ügy

Janina Wencel
kontra
Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku

(A Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku [Lengyelország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Szociális biztonság — Az 1408/71/EGK rendelet 7. cikke és III. melléklete — Lengyelországban a csatlakozás előtt megállapított öregségi nyugdíj — Az uniós jog alkalmazhatósága — Az 1408/71 rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően megkötött szociális biztonsági egyezmény alkalmazhatósága — Két különböző tagállamban két lakóhellyel rendelkező személy, akinek az egyik tagállamban öregségi nyugdíjat, a másik tagállamban pedig özvegyi nyugdíjat állapítottak meg — A két nyugdíj egyikének felfüggesztése és a jogosulatlanul felvett összegek visszafizetésének elrendelése — Kettős lakóhely lehetősége az 1408/71 rendelet alkalmazásában”

I – Bevezetés

1. A kérdést előterjesztő bíróság a jelen ügyben három kérdésre keresi a választ egy olyan eljárásban, amelyben annak a 2009-ben hozott határozatnak a jogszerűsége a vita tárgya, amellyel a lengyel hatóságok visszavonták Janina Wencel 1990-ben megállapított öregségi nyugdíját, és az utolsó három évben felvett ellátások visszatérítésére szólították fel. Számos körülményre figyelemmel, valamint egy 1975-ben Lengyelország és a Németországi Szövetségi Köztársaság között létrejött nemzetközi egyezmény alkalmazásával arra jutottak ugyanis, hogy kizárólag a német társadalombiztosítás illetékes e nyugellátással kapcsolatban.

2. A Sąd Apelacyjny e közigazgatási határozat – és az annak alapjául szolgáló lengyel szabályozás – jogszerűségéről kérdez bennünket az uniós jogra, különösen az 1408/71/EGK rendeletre[2] figyelemmel, amelynek az alapeljárásban való alkalmazhatósága kérdéses.

3. A jelen ügyben a Bíróságnak lehetősége nyílik arra, hogy bizonyos pontosításokat tegyen a szociális biztonságra vonatkozó ítélkezési gyakorlatával és azon jogi problémák megoldásával kapcsolatban, amelyek az új tagállamok Európai Unióhoz való csatlakozása, illetve az átmeneti jogi rendelkezések e tagállamokra való alkalmazása tekintetében gyakran felmerülnek.

1 — Eredeti nyelv: spanyol.

2 — A többször módosított, a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló 1971. június 14-i tanácsi rendelet (HL L 149., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 35. o.; a továbbiakban: 1408/71 rendelet).

II – Jogi háttér

A – *Az 1408/71 rendelet*

4. Az 1408/71 rendelet 1. cikkének h) pontja szerint e rendelet alkalmazásában „lakóhely” a „szokásos tartózkodási hely”.

5. Az 1408/71 rendelet 6. cikke értelmében főszabály szerint felváltja a nemzetközi szociális biztonsági egyezményeket, 7. cikke azonban bizonyos esetekben kivételt állapít meg e főszabály alól, mikor kimondja, hogy egyéb jogszabályok mellett továbbra is alkalmazandók „a tagállamok által az e rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően megkötött szociális biztonsági egyezmények egyes rendelkezései – amennyiben ezeket a rendelkezéseket a III. melléklet tartalmazza –, feltéve hogy a jogosultakra kedvezőbb rendelkezéseket állapítanak meg, vagy hogy sajátos történelmi helyzetből fakadnak, és hatályuk időben korlátozott” (a 7. cikk (2) bekezdésének c) pontja).

6. Az említett 1408/71 rendelet III. melléklete A. része 19. pontjának a) alpontja utal „az öregségi nyugdíjakról és munkahelyi baleseti ellátásokról szóló, 1975. október 9-i egyezményre, a szociális biztonságról szóló, 1990. december 8-i egyezmény 27. cikkének (2)–(4) bekezdésében meghatározott feltételek mellett és körben” [3].

7. Az 1408/71 rendelet 10. cikkének (1) bekezdése szerint „[a] rendelet eltérő rendelkezéseinek hiányában az egy vagy több tagállam jogszabályai szerint megszerzett rokkantsági, öregségi vagy túlélő hozzátartozókat megillető pénzbeli ellátás, munkahelyi balesetek vagy foglalkozási megbetegedések esetén fizetett nyugdíj és haláleseti juttatás nem csökkenthető, nem módosítható, nem függeszthető fel, nem vonható vissza vagy foglalható le azzal az indoklással, hogy a jogosult egy másik tagállam területén rendelkezik lakóhellyel, mint amely tagállam területén a fizetésre kötelezett intézmény található. [...]”.

B – *A lengyel szabályozás*

8. Lengyelországban az öregségi nyugdíjakat és az egyéb társadalombiztosítási nyugellátásokat az Ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (a társadalombiztosítási alapból fizetett nyugdíjakról szóló, 1998. december 17-i törvény) szabályozza. [4]

9. A nyugdíjtörvény 114. cikkének (1) bekezdése szerint az ellátásra való jogosultságot, illetve az ellátás összegét az érintett kérelmére vagy hivatalból újra meg kell állapítani, ha az ellátás tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedését követően új bizonyítékokat terjesztenek elő, vagy olyan, már a határozat meghozatala előtt fennálló körülmények válnak ismertté, amelyek hatást gyakorolnak az ellátásra való jogosultságra, illetve annak összegére.

10. A nyugdíjtörvény 138. cikkének (1) és (2) bekezdése szerint az a személy, aki jogalap nélkül vett fel ellátást, köteles azt visszatéríteni. Jogalap nélkül felvett ellátásnak az olyan körülmények fennállása ellenére fizetett ellátás minősül, amelyek az ellátásra való jogosultság teljes vagy részleges megszűnését vagy felfüggesztését, vagy az ellátás fizetésének teljes vagy részleges megszüntetését eredményezik, amennyiben az ellátás címzettjét az ellátás igénybevételére való jogosultság hiányáról tájékoztatták.

3 — Dz. U. 1976, 16. sz. 101. tétel. A továbbiakban: 1975. évi egyezmény.

4 — Egységes szerkezetbe foglalt szöveg: Dz. U. 2009., 153. szám, 1227. tétel. A továbbiakban: nyugdíjtörvény.

C – Az 1975. október 9-i egyezmény

11. Az alapeljárásban szintén releváns a hivatkozott, 1975. október 9-i német–lengyel egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése, amely a következőképpen rendelkezik: „A nyugdíjbiztosítás alapján fizetett nyugdíjat azon állam társadalombiztosítási intézménye folyósítja az ezen intézményre irányadó rendelkezések szerint, amelynek területén a jogosult lakóhellyel rendelkezik”. A 4. cikk (3) bekezdése értelmében: „Nyugdíj […] csak arra az időtartamra jár, amely alatt az érintett személy annak az államnak a területén rendelkezik lakóhellyel, amelynek társadalombiztosítási intézménye a nyugdíjat megállapította. […]”.

III – Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

12. Az alapeljárás tárgya egy 1930-ban született és 1975-től Németországban és Lengyelországban is bejelentett lakóhellyel rendelkező lengyel állampolgár, Janina Wencel öregségi nyugdíjra való jogosultsága. Érdemes az érintett lakóhelyével kapcsolatos körülmény részletezésével kezdeni.

13. Egyrészről J. Wencel bejelentett lakóhellyel rendelkezett Lengyelországban, ahol saját unokái gondozójaként menyének dolgozott 1984. április 1-je és 1990. október 31. között. E lengyelországi munkavégzésre tekintettel a lengyel Zakład Ubezpieczeń Społecznych (társadalombiztosítási intézet, a továbbiakban: ZUS) 1990. október 24-i határozatával 1990. július 1-jei hatállyal megállapította J. Wencel jogosultságát a jelen eljárás tárgyát képező öregségi nyugdíjra a Lengyelországban szerzett biztosítási idő alapján.

14. Másrészről J. Wencel 1975-ben tartózkodási engedélyért folyamodott a német hatóságokhoz, és az eljárás irataiból kiderül, hogy 1975 és 2010 között bejelentett lakóhellyel rendelkezett Frankfurt am Mainban. J. Wencel férje 1975-ben szintén ebbe a német városba költözött, ahol munkát vállalt, és itt élt egészen 2008-ban bekövetkezett haláláig. A német hatóságok 1984-ben rokkantsági nyugdíjat állapítottak meg J. Wencel számára. 2008. augusztus 1-jétől J. Wencel a német társadalombiztosítási intézménytől özvegyi nyugdíjat kap. Az erre vonatkozó nyugdíjkérelmében egy frankfurti címet tüntetett fel.

15. Az eljárásban részt vevők nyilatkozatai szerint J. Wencel jelenleg Lengyelországban lakik.

16. Amikor a ZUS 2009-ben tudomást szerzett arról, hogy J. Wencel Németországban is rendelkezik bejelentett lakóhellyel, a tényleges lakóhelyére vonatkozó írásbeli nyilatkozatot kért tőle. 2009. november 24-i írásbeli nyilatkozatában J. Wencel azt közölte, hogy 1975. augusztus 25-től Németországban rendelkezik lakóhellyel, de szabadságát és az ünnepnapokat Lengyelországban töltötte.

17. E nyilatkozat ismeretében a ZUS két határozatot hozott. A 2009. november 26-án kelt első határozattal hatályon kívül helyezte 1990. október 24-én hozott határozatát, amellyel megállapították J. Wencel említett öregségi nyugdíjra való jogosultságát, és 2009. december 1-jével megszüntette e nyugdíj kifizetését. E határozatot arra alapozták, hogy a ZUS álláspontja szerint az érintett 1975-től Németországban rendelkezett életviteli központtal és állandó lakóhellyel, annak ellenére, hogy az 1990-ben benyújtott nyugdíjkérelmében lengyelországi lakcímet adott meg. Ebből az okból a ZUS megállapította, hogy J. Wencel nyugdíjkérelmének elbírálása tárgyában a lengyel nyugdíjbiztosító intézet soha nem rendelkezett illetékességgel, az 1975. október 9-i egyezmény 4. cikke szerint e kérelem tárgyában sokkal inkább a német társadalombiztosítási intézménynek kellett volna határoznia. Ennek alapján a ZUS megállapította, hogy a kérelmező a lengyel társadalombiztosítási rendszer keretében nem rendelkezik öregségi nyugdíjra való jogosultsággal.

18. 2009. december 23-án kelt, az első határozat következményeként hozott második határozatával a ZUS kötelezte J. Wencelt az utolsó három évben, azaz a 2006. december 1-jétől 2009. november 30-ig terjedő időszakban jogalap nélkül felvett öregségi nyugdíj, valamint annak kamatai visszatérítésére.

19. J. Wencel mindkét határozat ellen keresetet terjesztett elő a Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstokunál (kerületi bíróság – białystoki munkaügyi és társadalombiztosítási bíróság), arra hivatkozással, hogy a ZUS megsértette a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogra vonatkozó uniós rendelkezéseket, és tévesen értelmezte a szociális biztonsági rendszerek koordinálására vonatkozó rendelkezéseket. Rámutatott arra, hogy 1975-től Lengyelországban és Németországban is rendelkezett lakóhellyel, és ezért most nem vonható meg tőle az öregségi nyugdíjra való jogosultság. Egy 2010. szeptember 15-én hozott határozattal mindkét kereset elutasításra került. A Sąd Okręgowy megállapította, hogy a felperes Lengyelországban és Németországban is rendelkezett bejelentett lakóhellyel, ténylegesen azonban a legtöbb időt Németországban töltötte, erre tekintettel életviteli központja az utóbbiban volt.

20. Ezen elsőfokú ítélet ellen J. Wencel fellebbezést nyújtott be a Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstokuhoz (fellebbviteli bíróság – białystoki munkaügyi és társadalombiztosítási bíróság). Mivel úgy ítélte meg, hogy értelmezési kétségek merültek fel az uniós jog általa a jelen ügyre alkalmazandónak vélt rendelkezéseinek értelmezése kapcsán, a fellebbviteli bíróság felfüggesztette az alapeljárást, és a következő kérdéseket terjesztette előzetes döntéshozatalra:

„1) A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló, 1971. június 14-i 1408/71/EGK tanácsi rendelet 10. cikkét […] az Európai Unió működéséről szóló szerződés 21. cikkében és 20. cikkének (2) bekezdésében rögzített, a személyeknek az Európai Unió tagállamaiban történő szabad mozgásának és tartózkodásának elve alapján úgy kell-e értelmezni, hogy egy tagállam jogszabályai szerint megszerzett öregségi pénzbeli ellátás amiatt sem csökkenthető, módosítható, függeszthető fel, vonható vissza vagy foglalható le, mert a jogosult egyidejűleg két tagállam területén rendelkezett lakóhellyel (két egyenrangú szokásos tartózkodási hellyel rendelkezett), amelyek közül az egyik állam nem az, amelyiknek a területén a nyugdíjfizetésre kötelezett intézmény található?

2) Úgy kell-e értelmezni az Európai Unió működéséről szóló szerződés 21. cikkét és 20. cikkének (2) bekezdését [...], valamint az 1408/71 rendelet 10. cikkét [...], hogy ezek kizárják az öregségi nyugdíjakról és munkahelyi baleseti ellátásokról szóló, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Lengyel Népköztársaság között 1975. október 9-én kötött egyezmény (Dz. U. 1976., 16. sz., 101. tétel módosításokkal) 4. cikkével összefüggésben értelmezett Ustawa z dnia 17.12.1998. r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (a társadalombiztosítási alapból fizetett nyugdíjakról szóló, 1998. december 17-i törvény) (Dz. U. 2009., 153. sz., 1227. tétel módosításokkal) 114. cikkének (1) bekezdésében foglalt nemzeti rendelkezés olyan alkalmazását, hogy a lengyel nyugdíjbiztosító intézet új határozatot hoz az ügyben, és megvonja az öregségi nyugdíjra való jogosultságot attól a személytől, aki sok éven keresztül egyidejűleg két szokásos lakóhellyel (két életviteli központtal) rendelkezett két olyan államban, amely jelenleg tagja az Európai Uniónak, és 2009 előtt nem terjesztett elő kérelmet a lakóhelyének ezen államok egyikébe való áthelyezése iránt, és nem is tett megfelelő nyilatkozatot?

Nemleges válasz esetén:

3) Úgy kell-e értelmezni az Európai Unió működéséről szóló szerződés 20. cikkének (2) bekezdését és 21. cikkét [...], valamint az 1408/71 rendelet 10. cikkét [...], hogy ezek kizárják az Ustawa z dnia 17.12.1998. r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [...] 138. cikkének (1) és (2) bekezdésében foglalt nemzeti rendelkezés olyan alkalmazását, hogy a lengyel nyugdíjbiztosító intézet az olyan személytől, aki 1975-től 2009-ig egyidejűleg két szokásos lakóhellyel (két életviteli központtal) rendelkezett két olyan államban, amely jelenleg tagja az

Európai Uniónak, megköveteli az utolsó három évre fizetett öregségi nyugdíj visszatérítését, ha ezt a személyt a nyugdíj folyósítása iránti kérelemről való határozathozatal időpontjában és a nyugdíj folyósítását követően a lengyel társadalombiztosítási intézmény nem tájékoztatta arról, hogy azt a körülményt is közölnie kell, hogy két szokásos tartózkodási hellyel rendelkezett két államban, és hogy kérelmet kell előterjesztenie ezen államok egyike biztosítási intézményének mint az öregségi nyugdíjat érintő kérelmekről való határozathozatalra hatáskörrel rendelkező intézménynek a kijelölése iránt, vagy megfelelő nyilatkozatot kell tennie?”

IV – A Bíróság előtti eljárás

21. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a Bíróság Hivatalában 2010. december 14-én vették nyilvántartásba.

22. Írásbeli észrevételt a ZUS, a lengyel és a német kormány, valamint a Bizottság nyújtott be.

23. Szóbeli észrevételeik ismertetése céljából a ZUS, a Lengyel Köztársaság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, valamint a Bizottság képviselője részt vett a 2012. március 1-jén tartott tárgyaláson.

V – Elemzés

24. A kérdést előterjesztő bíróság a jelen ügyben három kérdést fogalmazott meg, amelyek összességükben arra keresik a választ, hogy az a személy, aki 1975-től egyszerre két államban rendelkezett lakóhellyel, és akinek 1990-ben az egyik tagállamban öregségi nyugdíjat állapítottak meg, hivatkozhat-e az uniós jogra egy olyan határozat jogszerűségének vitatása érdekében, amely 19 évvel később megvonta tőle az említett nyugdíjat, és az utolsó három évben felvett összegek visszatérítésére kötelezte őt.

25. Megfogalmazásuk módjából úgy tűnik, hogy mindhárom kérdés egy sor előfeltevésből indul ki, amelyek pontosságát bizonyos esetekben vitatni kell, ezáltal lehetőséget adva tartalmuk átfogalmazására és néhány kiegészítő megfontolás hozzáfűzésére, amelyre az előzetes döntéshozatalra utaló határozat ugyan kifejezetten nem terjed ki, amely azonban megítélésem szerint hozzájárul az alapeljárás megoldása tekintetében lehető leghasznosabb és legteljesebb válasz megfogalmazásához.

A – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés*

1. A kettős lakóhellyel való rendelkezés lehetőségéről szociális biztonsági szempontból

26. Az első kérdés kiindulási pontja az a ténybeli helyzet, hogy J. Wencel egyidejűleg kettős lakóhellyel rendelkezett Lengyelországban és Németországban, és úgy tűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság e körülménynek bizonyos jogi jelentőséget tulajdonít. Különösen azt szeretné megtudni, hogy alkalmazható-e az öregségi nyugdíj jogosultja tekintetében az 1408/71 rendeletnek az EUMSZ 21. cikkel és az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 10. cikkében biztosított védelem, amennyiben a jogosult két különböző tagállam területén rendelkezik lakóhellyel, „amelyek közül az egyik állam nem az, amelyiknek a területén a nyugdíjfizetésre kötelezett intézmény található”.

27. Ugyanakkor már előzetesen szükségesnek tartom rögzíteni, hogy az 1408/71 rendelet szerkezetére figyelemmel szociális biztonsági szempontból nem állapítható meg kettős lakóhely két különböző tagállamban, és ez a Szerződésre figyelemmel nem is követelhető meg.

28. A szociális biztonsági rendszerek koordinálására vonatkozó, a hivatkozott 1408/71 rendeletben foglalt rendelkezések nagy része az alkalmazandó jog, illetve az illetékes intézmény meghatározása kapcsán „kapcsolódási pontként” tekint az érintett lakóhelyére. Így például a lakóhely határozza meg a szociális biztonsági kérdésekben alkalmazandó jogot abban az esetben, ha az érintett több tagállam területén végzi tevékenységét (az 1408/71 rendelet 14. cikke (2) bekezdésének b) pontja és 14a. cikkének (1) bekezdése), illetve abban az esetben, ha „az egyik tagállam jogszabályai már nem alkalmazhatók és egy másik tagállam jogszabályai sem alkalmazandók rá” (a 13. cikk (2) bekezdésének f) pontja). Ugyanakkor a lakóhely segítségével lehetséges megállapítani például a nem járulékalapú ellátások folyósítására illetékes intézményt (a 10a. cikk (1) bekezdése).

29. A kettős lakóhely joghatásainak az elismerése az 1408/71 rendelet hivatkozott és sok egyéb rendelkezésének alkalmazhatatlanságát vonná maga után, és megtörné az alkalmazandó jog egységességének elvét, amely az egyenlőség és a megszerzett és a szerzés folyamatában lévő jogok védelmének elvével együtt ezen uniós rendelet egyik alapelve. [5]

30. A jelen Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata alapján az 1408/71 rendelet II. címének rendelkezései a kollíziós szabályok teljes és egységes rendszerét alkotják, amelynek célja, hogy az Unión belül mozgó munkavállalók csak egyetlenegy tagállam szociális biztonsági rendszerébe tartozzanak az alkalmazandó nemzeti jogszabályok átfedései és az ebből származó esetleges bonyodalmak elkerülése érdekében. [6] Nos, egyetlen lakóhely szociális biztonsági szempontból történő megjelölése egyebek mellett lehetővé teszi az ellátások 1408/71 rendelet által tiltott halmozódásának elkerülését (12. cikk).

31. A J. Wenceléhez hasonló esetek, amikor az érintettnek különböző tagállamokban több, egymással egyenértékű életviteli központja van, egyáltalán nem kivételesek. E körülmény ismeretében az uniós jogalkotó számos olyan elemet rögzített, amelyre figyelemmel kell lenni az érintett lakóhelyének meghatározása során, azzal a kiegészítéssel, hogy ha az említett elemek általános értékelését követően továbbra is több intézmény érintett, a jogosult akaratát kell figyelembe venni. [7] Következésképpen, akár kiválasztás, akár ennek hiányában választás alapján történik, elkerülhetetlen, hogy szociális biztonsági szempontból egyetlen lakóhely kerüljön megjelölésre.

32. Egyébiránt úgy vélem, hogy az a rendelkezés, amely szerint szociális biztonsági szempontból egyetlen lakóhelyet kötelező megjelölni, és amely kizárja, hogy bármilyen joghatás fűződjön egy *de facto* kettős lakóhelyhez, önmagában és kizárólag e körülményre tekintettel nem ellentétes a kérdést előterjesztő bíróság által hivatkozott EUMSZ 20. cikkel és EUMSZ 21. cikkel. Az alapeljárás tényállásában, mint az a későbbiekben látható lesz, a lengyel nyugdíj visszavonása nem akadályozhatja meg J. Wencelt abban, hogy a német hatóságokhoz forduljon a megfelelő ellátás igénylése érdekében. Az a kötelezettség, hogy lakóhelyként egyetlen államot kell megjelölni, erre figyelemmel főszabály szerint nem hátrányos az érintett számára, aki Németországban kérheti a Lengyelországban szerzett járulékfizetési idő beszámítását is.

33. Mindezek alapján úgy vélem, hogy minden további nélkül azt lehet válaszolni az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre, hogy az 1408/71 rendelettel ellentétes, ha szociális biztonsági szempontból kettős lakóhely kerül megjelölésre, és ez nem sérti az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdését, illetve az EUMSZ 21. cikket.

5 — A szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló új, 2004. április 29-i 883/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL L 166., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 5. kötet, 72. o.) ugyanezeken az elveken alapul.

6 — Lásd különösen a 60/85. sz. Lujtjen-ügyben 1986. július 10-én hozott ítéletet (EBHT 1986., 2365. o.).

7 — A szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló 883/2004/EK rendelet végrehajtására vonatkozó eljárás megállapításáról szóló, 2009. szeptember 16-i 987/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL L 284., 1. o.) 11. cikke.

2. Az uniós jognak, különösen az 1408/71 rendelet 10. cikkének az ügyre való alkalmazhatóságáról

34. Annak érdekében, hogy a kérdést előterjesztő bíróság számára az alapjogvita eldöntése érdekében a lehető leghasznosabb választ adhassuk, a fenti megállapítást ki kell egészíteni azzal a pontosítással, hogy az 1408/71 rendelet 10. cikke, amelyre a bíróság kérdésében hivatkozik, nem alkalmazható az itt vizsgált tényállásra. Amint a következőkben látni fogjuk, az uniós jog egyébként is szinte alig alkalmazható a jelen ügyre, amelyben lényegében egy nemzetközi egyezmény az irányadó (a), emellett az alapügy körülményei nem illeszthetők a hivatkozott 10. cikkben rögzített tényállásba (b).

a) Az 1975. évi német–lengyel egyezmény alkalmazhatósága

35. 1990-ben, amikor a ZUS elismerte J. Wencel öregségi nyugdíjra való jogosultságát, az uniós jog, különösen az 1408/71 rendelet nyilvánvalóan nem volt alkalmazható Lengyelországban. Hatályban volt azonban az öregségi nyugdíjakról és munkahelyi baleseti ellátásokról szóló, 1975. október 9-i német–lengyel egyezmény.

36. Ez az 1975-ös egyezmény egy úgynevezett integrációs nyugdíjegyezmény, amelyet a Németországi Szövetségi Köztársaság és Lengyelország között az első és második világháború következményeként előálló területi változások és népességmozgások kapcsán felmerülő szociális biztonsági problémák megoldása érdekében kötöttek meg.[8] Az említett egyezmény 4. cikke szerint a nyugdíj folyósítására „azon állam a társadalombiztosítási intézménye illetékes az ezen intézményre irányadó szabályok alapján, amelynek területén a jogosult lakóhellyel rendelkezik”, és az érintett elveszíti az e nyugdíjra való jogosultságát, ha feladja lakóhelyét abban az államban, amelynek társadalombiztosítási intézménye megállapította a nyugdíjat.

37. A német kormány kifejtette, hogy a korszak (1975) politikai kontextusában nem volt lehetőség a nyugdíjak exportálásának alapelvén és a származási országban megszerzett jogosultságok védelmén alapuló egyezmény megkötésére, ahogy szokványos munkavállalói migrációról sem lehetett szó. E különleges körülmények között összességében mindkét aláíró állam magára vállalta a területén lakóhellyel rendelkezők nyugdíjának finanszírozását, ugyanakkor kötelezettséget vállaltak arra is, hogy a nyugdíjak számítása során figyelembe veszik a másik államban szerzett járulékfizetési időt.[9]

38. J. Wencel öregségi nyugdíjkérelmének benyújtásakor úgy tűnt, tisztán belső ügyről van szó: a ZUS a lengyel jog alapján megállapított és ezt követően nyugdíjat folyósított egy olyan személynek, aki Lengyelországban dolgozott és járulékot fizetett, és aki soha nem tájékoztatta őt arról, hogy Lengyelországon kívül máshol is rendelkezik lakóhellyel. Azzal a feltételezéssel kell élnünk, hogy ha a lengyel hatóságok 1990-ben tudomással bírtak volna arról, hogy J. Wencelnek a nemzeti szabályozásban rögzített kritériumokkal összhangban megállapított lakóhelye Németországban, és nem Lengyelországban volt, megtagadták volna tőle az említett nyugdíjra való jogosultságot, mivel az 1975. évi német–lengyel egyezménnyel összhangban utóbbi megállapítására a német társadalombiztosítási intézmények voltak illetékesek: a német intézménynek kellett volna a fizetésre kötelezett intézménynek lennie, és a nyugdíj mértékét az akkor hatályos német jog alapján kellett volna kiszámítani, figyelembe véve ugyanakkor a Lengyelországban szerzett járulékfizetési időt.

8 — Ugyanebben a kontextusban és ugyanezen „integrációs” célra figyelemmel fogadták el Németországban a Fremdrentengesetzet (a külföldi járulékfizetésre tekintettel szerzett nyugdíjjogosultságról szóló, 1958. szeptember 28-i törvény). E tekintetben lásd a C-396/05., C-419/05. és C-450/05. sz., Habelt és társai egyesített ügyekben 2007. december 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-11895. o.) 101–104. pontját.

9 — 1990-ben, mikor e kontextus megváltozott, a két állam új egyezményt írt alá, amely azonban nem alkalmazható a jelen ügyre, mivel ezen új, 1990. december 8-i szociális biztonsági egyezmény 27. cikkének (2) bekezdése értelmében az 1975. évi egyezmény továbbra is irányadó azon személyek tekintetében, akik 1990 előtt változtatták meg lakóhelyüket.

39. Minderre tekintettel nyilvánvalóan jogos következtetés, hogy ha J. Wencel 1990-ben Németországban lakóhellyel rendelkezett volna, öregségi nyugdíjkérelmével a német hatóságokhoz fordulhatott volna, és a nyugdíj kiszámítása során figyelembe kellett volna venni a Lengyelországban szerzett járulékfizetési idejét.[10] Az 1975. évi egyezményre ezzel ellentétben nem lehetett támaszkodni a lengyel hatóságokhoz intézett kérelem kapcsán.

40. Láthatóan e körülményen alapultak az alapügy tárgyát képező, J. Wencel nyugdíjának visszavonásáról és az utolsó három évben felvett összegek visszatérítésére való kötelezésről rendelkező határozatok. E határozatok, annak ellenére, hogy azokat Lengyelország Európai Unióhoz való csatlakozását követően hozták, szintén az 1975. évi egyezményen alapulnak.

41. Valójában ugyan az 1408/71 rendelet az Unióhoz való 2004-es csatlakozását követően Lengyelországban is alkalmazandó volt, és felváltotta a tagállamok közötti szociális biztonsági egyezményeket (a rendelet 6. cikke), annak 7. cikke megállapít néhány kivételt, amelyek egyikét alkalmazni kell a jelen ügyben.

42. Az 1408/71 rendelet 7. cikke (2) bekezdésének c) pontja szerint a 6. cikk rendelkezései ellenére általában véve továbbra is alkalmazandók „a tagállamok által az e rendelet alkalmazásának időpontját megelőzően megkötött szociális biztonsági egyezmények egyes rendelkezései – amennyiben ezeket a rendelkezéseket a III. melléklet tartalmazza –, feltéve hogy a jogosultakra kedvezőbb rendelkezéseket állapítanak meg, vagy hogy sajátos történelmi helyzetből fakadnak és hatályuk időben korlátozott”.

43. E c) pont rögzíti tehát, hogy bizonyos szociális biztonsági egyezményeknek a rendelet III. mellékletében felsorolt rendelkezései kivételesen alkalmazhatók, amennyiben az érintettekre kedvezőbb rendelkezéseket állapítanak meg, vagy egyébként sajátos történelmi helyzetből fakadnak, és hatályuk időben korlátozott.

44. Megítélésem szerint, figyelemmel arra, hogy az 1975. évi német–lengyel egyezményt általában véve kifejezetten említi a hivatkozott III. melléklet A. része 19. pontjának a) alpontja[11], valamint arra, hogy megkötésére a korábban kifejtett sajátos történelmi helyzetből fakadóan került sor, és hogy hatálya – a már hivatkozott 1990. évi egyezményben foglaltak eredményeképpen – időben korlátozott, azt az általunk vizsgált öregségi nyugdíj tekintetében, az 1408/71 rendelettel szemben, feltétel nélkül alkalmazhatónak kell tekinteni, anélkül hogy szükséges lenne megvizsgálni, hogy az alkalmazni kívánt rendelkezés a jogosultra nézve kedvezőbb-e az uniós jogból fakadónál, vagy sem.

45. Bizonyos, hogy az ítélkezési gyakorlat főszabály szerint nem ellenzi az ilyen egyezmények és a közösségi szabályozás párhuzamos alkalmazását, feltéve hogy ez lehetséges. A Torrekens-ügyben hozott ítélet[12] rögzítette, hogy az úgynevezett harmadik rendelet – amely az 1408/71 rendelet elődje volt – továbbra is alkalmazandó, „amennyiben ezen egyezmények nem akadályozzák az alkalmazását”(21. pont).

10 — Figyelembe kell venni azonban, hogy a tárgyaláson elhangzottak alapján valószínű, hogy ebben az esetben J. Wencel csak öt évvel később szerezhetett volna nyugdíjjogosultságot, mivel a nyugdíjakról szóló német szabályozás, amelyet ebben az esetben a járulékfizetési idők összeszámításának sérelme nélkül alkalmazni kellett volna, a lengyelnél öt évvel magasabb életkort (60 év helyett 65 évet) állapított meg a nyugdíjra való jogosultság tekintetében.

11 — Figyelemmel kell lenni arra, hogy a III. melléklet 19. [al]pontja általában utal az 1975. évi egyezményre, míg más pontjai a többi egyezmény tekintetében csak egyes rendelkezéseket említenek.

12 — A 28/68. sz. ügyben 1969. május 7-én hozott ítélet (EBHT 1969., 125. és 21. o.).

46. Másrészről a TNT Express Nederland ügyben hozott ítélet [13] a 44/2001/EK rendelet [14] 71. cikkével összefüggésben megállapította, hogy valamely uniós rendelkezésnek, amely előnyben részesíti valamely egyezmény alkalmazását, „nem lehet olyan terjedelme, amely ütközik az azon jogrendszer alapjául szolgáló elvekkel, amelynek maga is részét alkotja”, és „a belső piac megfelelő működésének biztosítása tekintetében nem vezethet kedvezőtlenebb eredményekhez, mint amelyekhez a szóban forgó rendelet rendelkezései vezetnek” (51. pont).

47. Ugyanez a megállapítás vezethető le abból az ítélkezési gyakorlatból is, amelynek értelmében a szociális biztonsági egyezmények 1408/71 rendelet általi felváltására vonatkozó általános szabály kötelező jellege, illetve a rendelet 7. cikkében és különösen III. mellékletében rögzített, mentességet biztosító esetek szigorúan kivételes jellege ellenére a Szerződésben rögzített szabadságokkal „ellentétes [...] az, hogy az érintett munkavállalók elesnek a szociális biztonsági kedvezményektől abból adódóan, hogy a két vagy több tagállam között hatályban lévő [...] egyezmények az 1408/71 rendelet hatálybalépését követően többé nem alkalmazhatók” [15].

48. Álláspontom szerint azonban a mozgási szabadságok mindenképpen sértetlenül maradnak a jelen ügyben. Amikor a ZUS 2009-ben megállapította, hogy a nyugdíj fizetésére kötelezett intézmény egy másik tagállam intézménye, ezzel J. Wencelt nem „fosztotta meg” szociális előnyöktől vagy megszerzett jogoktól azon egyszerű oknál fogva, hogy a lengyel nyugdíjra soha nem is volt jogosult. Az érintett emellett főszabály szerint nem került kedvezőtlenebb helyzetbe sem, amely akadályozhatta volna az Unión belüli szabad mozgását, mivel a lengyel nyugdíj visszavonása nem fosztotta meg őt attól a jogától, hogy Németországban igényelje azt.

49. Következésképpen az 1990-es határozat jogszerűségének 2009-es felülvizsgálatára az 1975. évi egyezmény irányadó. Az uniós jog nem bír relevanciával annak eldöntésében, hogy a ZUS 1990-es, a lengyel nyugdíj megállapításáról szóló határozata érvényes volt-e, vagy sem, illetve erre tekintettel helye volt-e 2009-ben e határozat hatályon kívül helyezésének, vagy sem. Kizárólag abban az esetben lehetne kétségbe vonni a ZUS határozatának érvényességét, és akkor is csak az 1975. évi egyezményre, és annak, valamint a lengyel szabályozásnak a lakóhely meghatározására vonatkozó szabályaira alapítva, ha bebizonyosodna, hogy 1990-ben J. Wencel szociális biztonsági szempontból Lengyelországban rendelkezett lakóhellyel.

b) A jelen ügy tényállására nem vonatkozik az 1408/71 rendelet 10. cikke

50. Másrészről, mint arra már utaltam, a jelen ügy tényállására nem vonatkozik az 1408/71 rendelet 10. cikke, amelyet egyértelműen az alapeljárásétól eltérő körülményekre kell alkalmazni.

51. Szövege értelmében a 10. cikk minden olyan hátránnyal szemben védelmet nyújt, amely abból eredhet, hogy „a jogosult egy másik tagállam területén rendelkezik lakóhellyel, mint amely tagállam területén a fizetésre kötelezett intézmény található”. A fent kifejtettekre figyelemmel ugyanakkor J. Wencel esetében nem a fizetésre kötelezett intézmény székhelyének és az érintett lakóhelyének ilyen elkülönüléséről van szó. Az 1975. évi egyezmény szerint a lakóhely határozta meg, hogy melyik államot terhelte a nyugdíj, erre tekintettel pedig, ha J. Wencel lakóhelye Németországban volt, akkor a német

13 — A C-533/08. sz. ügyben 2010. május 4-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-4107. o.).

14 — A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i tanácsi rendelet (HL L 12., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.).

15 — A fent hivatkozott Habelt és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 118. és 119. pontja. Lásd továbbá a C-227/89. sz. Rönfeldt-ügyben 1991. február 7-én hozott ítéletet (EBHT 1991., I-323. o.), valamint a C-277/99. sz. Kaske-ügyben 2002. február 5-én hozott ítéletet (EBHT 2002., I-1261. o.). Az ítélkezési gyakorlat ugyanakkor rögzíti, hogy ez az elv nem alkalmazható azokra a munkavállalókra, akik a rendelet hatálybalépését megelőzően nem gyakorolták a szabad mozgáshoz való jogukat (a C-475/93. sz. Thévenon-ügyben 1995. november 9-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3813. o.]).

társadalombiztosítási intézmény volt a fizetésre kötelezett, ha pedig Lengyelországban volt a lakóhelye, nyugdíja a lengyel hatóságok illetékességi körébe tartozott. Emellett arra figyelemmel, hogy – amint láthattuk – az 1408/71 rendelet kontextusában nem lehet szó „kettős lakóhelyről”[16], az alapjogvita tárgyát képező helyzet semmiképpen nem tartozhat a 10. cikk szerinti tényállás körébe.

52. Végeredményben eltérő tényállásokról van szó, és erre tekintettel a jelen ügyben nem kereshetjük az 1408/71 rendelet 10. cikke által esetleg biztosított védelmet.

53. Az eddig kifejtetteken túl, és annak érdekében, hogy a Sąd Apelacyjnynek hasznos válasszal szolgálhassunk, hozzá kell tenni, hogy a 10. cikk releváns lehetne J. Wencel új helyzetében, vagyis férje halálát, és azt követően, hogy véglegesen tartósan letelepedett Lengyelországban.

54. Ez az esetleges lakóhelyváltozás – amelynek ténylegességét a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia – nem érinti a ZUS 1990-es határozatának jogszerűségét, amelyet – amint arra már utaltunk – mindenképpen az 1975. évi egyezmény alapján kell elbírálni. E tekintetben emlékezni kell arra, hogy az 1408/71 rendelet 94. cikkével összhangban e rendelet semmilyen jogosultságot nem biztosít az érintett tagállam területén való alkalmazása időpontját megelőző időszak tekintetében. Ez a rendelkezés összhangban áll a jogbiztonság elvével, amellyel – ahogy azt az állandó ítélkezési gyakorlat is megerősíti – az érintettre gyakorolt esetleges pozitív vagy negatív hatásaira tekintet nélkül ellentétes, hogy valamely rendelet visszaható hatállyal kerüljön alkalmazásra.[17] Következésképpen az 1975. évi egyezménnyel összhangban J. Wencel nyugdíja tekintetében akkor is a német társadalombiztosítás lenne a fizetésre kötelezett intézmény, ha ő 2009-ben áthelyezte volna lakóhelyét Lengyelországba. E körülményre tekintettel nincs helye egy már meghozott határozat és a hivatkozott egyezmény kizárólagos hatálya alatt keletkezett jogosultság jogszerűsége kétségbe vonásának.

55. Mindazonáltal általánosságban elismert elv az is, hogy ugyan egy új szabályozás csak a jövőre vonatkozhat, azt – néhány kivételtől eltekintve – alkalmazni kell a korábbi jogszabály hatálya alatt előállt helyzetek jövőbeli sorsa tekintetében is.[18] Erre figyelemmel megállapítható, hogy az uniós jog mégis fejthet ki bizonyos hatásokat e német nyugdíj jelenlegi tényleges folyósítása tekintetében.

56. Mint már utaltam arra, az 1975. évi egyezmény 4. cikkének (3) bekezdése értelmében a nyugdíj „csak arra az időtartamra jár, amely alatt az érintett személy annak az államnak a területén rendelkezik lakóhellyel, amelynek társadalombiztosítási intézménye a nyugdíjat megállapította”. Az Unióhoz való csatlakozásukat követően azonban a tagállamok kötelesek garantálni, hogy e rendelkezést az uniós jog tiszteletben tartása mellett alkalmazzák. Erre figyelemmel megállapítható, hogy azáltal, hogy az érintett azt követően költözött Lengyelországba, hogy ezen állam csatlakozott az Unióhoz, az 1408/71 rendelet értelmében sor kerül e nyugdíjjogosultságok „kivitelére” A jogosultság keletkezésekor alkalmazandó egyezményre tekintettel a nyugdíjfizetésre kötelezett intézmény továbbra is a német intézmény, azonban J. Wencel jogosult igényelni öregségi nyugdíját Lengyelországban, sőt akár német özvegyi nyugdíjának „kivitelét” is kérheti.

57. Ezenkívül, Lengyelországba való visszatérése nem érintheti a jogosultat hátrányosan. Ez a helyzet már igenis az 1408/71 rendelet, különösen 10. cikkének hatálya alá tartozik, mivel ekkor J. Wencel másik tagállam (Lengyelország) területén rendelkezik lakóhellyel, mint amely tagállam (Németország) területén a fizetésre kötelezett intézmény található. E helyzet a hivatkozott cikkre tekintettel nem eredményezheti az ellátás csökkentését, módosítását, visszavonását vagy felfüggesztését. E rendelkezés

16 — Rendkívül valószínű, hogy az ügyben alkalmazandó 1975. évi egyezmény e ponton ugyanazon a logikán alapul, mint az 1408/71 rendelet. Vállalva annak kockázatát, hogy a Bíróság hatáskörén kívülre merészkedek, úgy vélem, hogy az eljárásban részt vevők által az egyezmény tekintetében adott leírásra figyelemmel meglehetős bizonyossággal rögzíthető, hogy ez a kettős lakóhelyre vonatkozó jogi helyzet – ha ez lehetséges – még bonyolultabb lenne az egyezmény megkötését eredményező körülmények között, mint az uniós rendelet megalkotását övező kontextusban, figyelemmel arra, hogy e jogi kontextusban láthatóan a lakóhely az egyetlen releváns kritérium, illetve kapcsolódási pont.

17 — A C-290/00. sz. Duchon-ügyben 2002. április 18-án hozott ítélet (EBHT 2002., I-3567. o.) 21. pontja és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

18 — A fent hivatkozott Duchon-ügyben hozott ítélet 21. pontja és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

hatása nyilvánvalóan csak azokra a nyugdíjakra terjed ki, amelyekre J. Wencel a Lengyelországba történő visszatérése óta szerzett jogosultságot, azokra a határozatokra azonban nem, amelyek a korábban szerzett nyugdíjjogosultságra vonatkoznak. Adott esetben tehát, annak megállapítása érdekében, hogy jogszerű volt-e a ZUS azon 2009-es határozata, amely az érintettet az utolsó három évben felvett ellátások visszatérítésére kötelezte, fontos lenne tudni, hogy pontosan mikor került sor a visszaköltözésre.

3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdéssel kapcsolatos következtetés

58. Következésképpen az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre adandó válasz érdekében előzetesen és elsősorban le kell szögezni, hogy az 1408/71 rendelet alkalmazásában szociális biztonsági szempontból nem lehet kettős lakóhelyet megjelölni, és ennek kizárása nem sérti az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdését és az EUMSZ 21. cikket. Másodsorban meg kell állapítani, hogy az uniós jog (különösen az 1408/71 rendelet) nem releváns egy lengyel nyugdíjjogosultság megállapítása tárgyában 1990-ben hozott határozat jogszerűségének vizsgálata során, és az 1408/71 rendelet 7. cikke (2) bekezdésének c) pontjával összhangban annak a lengyel állampolgárnak a nyugdíjjogosultsága tekintetében, aki Lengyelországban dolgozott, és ott járulékokat fizetett, de lakóhelyét 1990 előtt áthelyezte Németországba, továbbra is az öregségi nyugdíjakról és munkahelyi baleseti ellátásokról szóló, 1975. október 9-i német–lengyel egyezmény irányadó. E helyzetre továbbá nem vonatkozik az 1408/71 rendelet 10. cikke.

59. Ha tehát a nyugdíj jogosultja Lengyelország Európai Unióhoz való csatlakozását követően visszaköltözött volna az említett államba, e visszatérés az 1408/71 rendelet 10. cikkének alkalmazása folytán nem eredményezhetné az említett nyugdíj csökkentését, módosítását, felfüggesztését, visszavonását, illetve lefoglalását.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdés*

60. A lengyel bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdésével, amelyeket együtt kell vizsgálni, azt szeretné megtudni a Bíróságtól, hogy ellentétes-e az EUMSZ 21. cikkel és az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdésével, valamint az 1408/71 rendelet 10. cikkével az olyan határozat, mint a ZUS 2009-es határozata, amely megvonja az öregségi nyugdíjra való jogosultságot attól a személytől, aki „egyidejűleg két szokásos lakóhellyel (két életviteli központtal) rendelkezett két olyan államban, amely jelenleg tagja az Európai Uniónak”, és aki „2009 előtt nem terjesztett elő kérelmet a lakóhelyének ezen államok egyikébe való áthelyezése iránt, és nem is tett megfelelő nyilatkozatot”, illetve megköveteli tőle az utolsó három évre fizetett öregségi nyugdíj visszatérítését, figyelemmel arra, hogy ezt a személyt a nyugdíj folyósítása iránti kérelemről való határozathozatal időpontjában és a nyugdíj folyósítását követően „a lengyel társadalombiztosítási intézmény nem tájékoztatta arról, hogy azt a körülményt is közölnie kell, hogy két szokásos tartózkodási hellyel rendelkezett két államban, és hogy kérelmet kell előterjesztenie ezen államok egyike társadalombiztosítási intézményének mint az öregségi nyugdíjat érintő kérelmekről való határozathozatalra hatáskörrel rendelkező intézménynek a kijelölése iránt, vagy megfelelő nyilatkozatot kell tennie”.

61. Mindkét kérdés, csakúgy mint a legelső, a két különböző tagállamban fenntartott kettős lakóhely ténybeli körülménye joghatásainak esetleges elismeréséből indul ki. Az említett, kettős lakóhelyre vonatkozó feltételezést elvetve e két utolsó kérdés, abban a formában, ahogy azokat megfogalmazták, szintén nem releváns.

62. Ismét annak érdekében tehát, hogy hasznos válasszal szolgálhassunk a kérdést előterjesztő bíróság számára, szükségesnek tartom az általa a ZUS-nak, illetve az érintettnek a nyugdíjigénylési, -megállapítási és -folyósítási eljárás során tanúsított magatartására vonatkozóan tett észrevételek pontosítását.

63. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban rögzítettek szerint J. Wencel elmulasztott nyilatkozni lakóhelyének megváltoztatásáról, a ZUS pedig nem tájékoztatta őt e nyilatkozattételi kötelezettségéről. A Sąd Apelacyjny azt sugallja, hogy e körülmények akár jelentőséggel is bírhatnak a ZUS 2009-es határozatai jogszerűségének az uniós jogra figyelemmel való vizsgálata során. [19]

64. Az 1975. évi egyezménynek a jelen ügyre való alkalmazandósága kapcsán korábban kifejtettek sérelme nélkül az 1408/71 rendeletet mintegy jogszerűségi mutatóként kellene alkalmazni a ZUS 2009-es határozatával kapcsolatban, legalábbis annak formai és eljárási vonatkozásai tekintetében.

65. A rendeletnek a hatálya alá tartozó intézmények és személyek közötti kapcsolatokról szóló 84a. cikke tehát releváns annak mérlegelése szempontjából, hogy 2009-es határozatának meghozatala során a ZUS tiszteletben tartotta-e azokat az eljárási szabályokat, amelyeket az említett, a szóban forgó időpontban egyértelműen hatályos rendelkezés alapján alkalmaznia kellett a J. Wencel és közte fennálló kapcsolatban.

66. Figyelemmel arra, hogy a hivatkozott 84a. cikk a valamely tagállam társadalombiztosítási intézményei és a rendelet hatálya alá tartozó személyek kapcsolatának tisztán eljárási kérdéseit szabályozza, és a 2009-es határozatot érdemben nem érinti, semmi sem akadályozza a jelen ügyre való alkalmazhatóságát. [20] Különösen annak tekintetében nincs helye kifogásnak, hogy az 1408/71 rendeletnek nem célja a jogellenesen felvett ellátások visszatérítésének szabályozása. Ezen eljárás részletes szabályozása ugyanis a gyakorlatban az egyes tagállamokra tartozik, e szabályozásnak azonban mindenképpen tiszteletben kell tartania az uniós jogot.

67. Röviden, a 84a. cikk (1) bekezdése kölcsönös tájékoztatási és együttműködési kötelezettséget ró a rendelet hatálya alá tartozó intézményekre és személyekre, az előbbieket konkrétan arra kötelezve, hogy „az érintett személyeket lássák el az e rendelet által biztosított jogaik gyakorlásához szükséges bármely információval”, az utóbbiakat pedig arra, hogy „a lehető leghamarabb tájékoztassák az illetékes állam és a lakóhely szerinti állam intézményeit a személyi vagy családi helyzetük bármely olyan változásáról, amely érintheti az e rendelet szerinti ellátásokra való jogosultságukat”.

68. A nemzeti bíróság feladata megállapítani azt, hogy a ZUS, illetve J. Wencel eleget tettek-e fenti együttműködési, tájékoztatási kötelezettségüknek és tiszteletben tartották-e a gondos ügyintézés elvét, továbbá azt, hogy e kötelezettségek esetleges be nem tartása eredményezheti-e a 2009-es határozat hatályon kívül helyezését.

19 — A tárgyalás során felmerült az is, hogy a lengyel alkotmánybíróság által a K 5/11. sz. ügyben 2012. február 28-án hozott ítélet is következményekkel bírhat a ZUS e 2009-es határozatának jogszerűsége tekintetében, figyelemmel arra, hogy az előbbit a lengyel nyugdíjtörvény hivatkozott 114. cikkének (1) bekezdése alapján fogadták el. Az említett ítélet alkotmányellenesnek nyilvánította e törvény egy másik rendelkezését, a 114. cikk (1a) bekezdését, amely szerint helye van a határozat felülvizsgálatának, amennyiben megállapítható, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok nem elegendők a kérdéses jogosultság vagy az ellátás összegének megállapításához. Noha az ítélet nem zárja ki határozottan azt, hogy az (1a) bekezdés alkotmányellenességének kimondása bármilyen hátrányos hatással lehet az (1) bekezdésre nézve – és megemlíti különösen a két rendelkezés közötti szoros összefüggést –, e kérdés mindenképpen túlmutat a Bíróság hatáskörén.

20 — Annak sincs akadálya, hogy a Bíróság e tekintetben ítéletet hozzon, mivel a terjedelmes ítélkezési gyakorlat alapján kötelességének érezheti, hogy olyan uniós jogi szabályokra is figyelemmel legyen, amelyekre a nemzeti bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekben nem hivatkozott. Lásd többek között a C-157/10. sz. Bilbao Vizcaya Argentaria SA ügyben 2011. december 8-án hozott ítélet (EBHT 2011., I-13023. o.) 19. pontját.

69. J. Wencel magatartását illetően figyelembe kell venni, hogy az említett cikk (2) bekezdése szerint a nemzeti intézmények tájékoztatására irányuló kötelezettség be nem tartása a nemzeti joggal összhangban intézkedések alkalmazását eredményezheti. E rendelkezés ugyanakkor rögzíti, hogy az ilyen intézkedéseknek „arányosnak” kell lenniük, amelyre tekintettel a nemzeti bíróságnak mérlegelnie kell, hogy a nyugdíj megvonása és a jogosulatlanul felvett összegek visszatérítésére való kötelezés „arányos” intézkedésnek minősül-e J. Wencel tájékoztatási kötelezettségének esetleges be nem tartása szempontjából.

70. Következésképpen az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy a lengyel társadalombiztosítási intézmények által Lengyelország Európai Unióhoz való csatlakozását követően hozott valamennyi határozatnak tiszteletben kell tartania az 1408/71 rendelet 84a. cikkében rögzített eljárási kötelezettségeket, még akkor is, ha olyan nyugdíjjogosultságokat érintő határozatokról van szó, amelyekre nem vonatkozik az uniós jog. A hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata eldönteni azt, hogy a jelen ügyben megsértették-e az említett kötelezettségeket, és adott esetben ez milyen jogszerű és arányos következményeket vonhat maga után.

VI – Végkövetkeztetések

71. A fentiekre tekintettel azt javaslom a Bíróságnak, hogy a Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Lengyelország) előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő válaszokat adja:

„1) A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló, 1971. június 14-i 1408/71/EGK tanácsi rendelet alkalmazásában szociális biztonsági szempontból nem lehet kettős lakóhelyet megjelölni. E lehetőség kizárása nem sérti az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdését és az EUMSZ 21. cikket.

Az uniós jog (különösen az 1408/71 rendelet) nem releváns egy lengyel nyugdíjjogosultság megállapítása tárgyában 1990-ben hozott határozat jogszerűségének vizsgálata során, és az 1408/71 rendelet 7. cikke (2) bekezdésének c) pontjával összhangban annak a lengyel állampolgárnak a nyugdíjjogosultsága tekintetében, aki Lengyelországban dolgozott, és ott járulékokat fizetett, de lakóhelyét 1990 előtt áthelyezte Németországba, továbbra is az öregségi nyugdíjakról és munkahelyi baleseti ellátásokról szóló, 1975. október 9-i német–lengyel egyezmény irányadó.

E helyzetre továbbá nem vonatkozik az 1408/71 rendelet 10. cikke. Ha tehát a nyugdíj jogosultja Lengyelország Európai Unióhoz való csatlakozását követően visszaköltözött volna az említett államba, e visszatérés az 1408/71 rendelet 10. cikkének alkalmazása folytán nem eredményezhetné az említett nyugdíj csökkentését, módosítását, felfüggesztését, visszavonását, illetve lefoglalását.

2) A lengyel társadalombiztosítási intézmények által Lengyelország Európai Unióhoz való csatlakozását követően hozott valamennyi határozatnak tiszteletben kell tartania az 1408/71 rendelet 84a. cikkében rögzített eljárási kötelezettségeket, még akkor is, ha olyan nyugdíjjogosultságokat érintő határozatokról van szó, amelyekre nem vonatkozik az uniós jog. A hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata eldönteni azt, hogy a jelen ügyben megsértették-e az említett kötelezettségeket, és adott esetben ez milyen jogszerű és arányos következményeket vonhat maga után.”